

Janez Cvirn (1960–2013)

Zgodovinarji, ki se ne ukvarjamo s sodobno zgodovino, celotno kariero pišemo o mrtvih ljudeh. Analiziramo in opisujemo njihova življenja in če imamo nekaj talenta, nam sčasoma zlepa ne zmanjka besed. Vemo, kdaj je potrebna natančnost in kdaj smo lahko nekoliko bolj površni, na pravem mestu znamo uporabiti retorične figure in humor, včasih smo ostri, spet drugič polni razumevanja. Tako ubesedujemo kar najboljše približke preteklosti in ko se nam res posrečijo, se včasih zdi, da smo oživili preteklost in njene akterje. Toda kako daleč smo

od tega, postane jasno, ko moramo pisati o ljudeh, ki so še pred nekaj tedni živeli med nami in z nami. Takrat naenkrat ne najdemo besed ali pa se zdijo tako prazne, neustrezne. Zapisano je kvečjemu bled odsev realnosti, kadar pišemo o ljudeh, ki so bili tako popolnoma živi, tako povsem človeški, kot je bil Janez Cvirn.

Janez Cvirn, redni profesor na Oddelku za zgodovino ljubljanske Filozofske fakultete, je umrl v noči s 6. na 7. avgust 2013. Rodil se je dobrih 53 let prej, 22. aprila 1960 v Celju. Tam je končal osnovno šolo in gimnazijo, nato se je vpisal na študij zgodovine in sociologije na ljubljanski Filozofski fakulteti. Diplomiral je leta 1983 in se zaposlil v Zgodovinskem arhivu Celje. V arhivu je ostal le dve leti, toda v tem času je detajlno spoznal gradivo, ki ga je uporabil za pisanje magistrske naloge o celjskih Nemcih. V njej je na novo osvetlil proces nacionalne diferenciacije v domačem mestu in pokazal, da ga ni strah zapletenih tem. Magisterij je uspešno zagovarjal leta 1986, dve leti kasneje pa je predelano magistrsko delo z naslovom *Boj za Celje : Politična orientacija celjskega nemštva 1861–1907* izšlo v Zbirki Zgodovinskega časopisa. Po prihodu iz vojske je nadaljeval s študijem in leta 1991 uspešno zagovarjal doktorsko disertacijo. Že leto pred tem je izšla njegova druga knjiga *Kri v luft! Čreve na plot! : Oris družabnega življenja v Celju na prelomu stoletja*.

Leta 1991 je zapustil Pokrajinski muzej Celje, kjer je služboval od leta 1985, in prišel na Filozofsko fakulteto v Ljubljani. Izvoljen je bil za docenta in je prevzel predavanja in seminar iz slovenske zgodovine v 19. stoletju. Zgodovino dobe, ko je najprej nastala ideja o obstoju slovenskega naroda in se je nato ta narod izoblikoval,

je predaval vsa leta, od leta 1997 kot izredni in od leta 2002 kot redni profesor. Poleg tega je po bolonjski prenovi univerzitetnega študija na magistrski stopnji predaval tudi historično antropologijo. Hkrati je bil mentor številnim študentkam in študentom, tako dodiplomskim kot podiplomskim. Na fakulteti je, nerad, a z zavedanjem, da je tudi to potrebno storiti, opravljal vrsto funkcij, med drugim je bil član senata, upravnega odbora in predstojnik Oddelka za zgodovino.

Na Filozofsko fakulteto je sicer prišel na pobudo Vasilija Melika, svojega predhodnika, doktorskega mentorja in zgodovinarja, ki je močno vplival na njegove poglede na zgodovino. Melik je v njem prepoznal dobrega naslednika in ni se zmotil. Janez Cvirn je v prekratki karieri ustvaril ogromno. Poleg vrste monografij ter razprav v revijah in zbornikih je objavil še nekaj poljudnih knjig, napisal scenarij za dokumentarni film, veliko število gesel za *Enciklopedijo Slovenije*, osnovnošolski in srednješolski učbenik ter marsikaj drugega. Bil je urednik *Celjskega zbornika*, *Kronike*, *časopisa za slovensko krajevno zgodovino*, soustanovitelj in sourednik *Zgodovine za vse* ter glavni urednik *Slovenske kronike XIX. stoletja*.

Tako raznolika in številčna produkcija je bila posledica iskrene fascinacije s človeško preteklostjo in želje razumeti jo. Hkrati pa je bila tudi rezultat velike raziskovalne discipline. Bežnemu opazovalcu morda ni bila očitna, kdor pa je Janeza Cvirna vsaj malo bolje poznal, ni mogel spregledati obsežnega znanja, ki je bilo rezultat velikega števila ur, dni, tednov in mesecev, presedenih v arhivih, knjižnicah in za delovno mizo. S tem je svojemu zgodovinopisju postavil trdne temelje, saj je detajlno poznal tako vire kot literaturo, tako podatke kot teorijo. Zaradi želje razumeti in zaradi pripravljenosti, da zato tudi kaj naredi, je Janez Cvirn včasih menda zažgal kakšno kosilo, ko je ob pisanju pozabil nanj, predvsem pa je ustvaril nadvse relevanten opus. Tekstov se je z leti nabralo res veliko, obravnavali pa so široko paleto tem: poleg politične zgodovine in zgodovine nacionalizmov, kar je bilo v središču njegovega zanimanja, tudi zgodovino boemstva, dvoboja, prostitucije, državnega urejanja zakonske zveze, homoseksualnosti, cenzure in še česa.

Cvirnove tekste odlikujejo poznavanje virov, občutek za pomembne podrobnosti in nianse ter pretehtane interpretacije. V njih se na najboljši način kaže, da Janez Cvirn ni bil le zagnan in delaven, ampak hkrati tudi zelo inteligenten zgodovinar. Brez tega bi ostal apologet kakšne na pol razumljene raziskovalne paradigme, ali pa kronist, ki bi o preteklosti mnogo vedel, a malo razumel. Tako pa je razumel; marsikaj prvi ali bolje. Hkrati je imel tudi talent, da je to znal povedati tako, da smo razumeli tudi drugi. Kot njegov učitelj in predhodnik, Vasilij Melik, je Janez Cvirn pisal enostavno, včasih s humorjem, in vedno brez nepotrebnih velikih besed. Njegova besedila so napisana v jasnem jeziku, poudarjen je pripovedni element, vendar to niso preproste zgodbe, saj ni podcenjeval pomena teorije in jo je izvrstno poznal ter uporabljal. Nikoli ni bila pavovo perje ali mašilo, ampak ogrodje historične analize. Zato je njegova besedila užitek brati in njegovih ugotovitev ni težko razumeti. Ne, ker bi pisal o enostavnih rečeh, ampak ker je komplicirane stvari znal povedati enostavno. Vendar njegove rekonstrukcije preteklosti nikoli niso bile črno-bele karikature, ampak podobe, polne nians. Ves čas je namreč verjel,

da človeških življenj ni mogoče stlačiti v sheme, in razumel je, da preteklost ni mogla biti nič manj kompleksna od sedanjosti.

A vsi, ki smo Janez Cvirna poznali, si bomo gotovo najbolj zapomnili, kako odprt in družaben je bil. Odprt je bil za nove raziskovalne teme, za drugačne pristope in nove oblike. Še več, odpiranje novih tem in uporabo drugačnih pristopov je vseskozi spodbujal, mlajšim, neveljavljenim zgodovinarjem je pomagal, kakor je mogel. Posojal je knjige, pisal priporočila in mnogokrat zastavil svojo besedo. Predvsem pa je v številnih pogovorih delil svoje znanje: povedal mnenje, svetoval knjigo, ki bi jo bilo dobro prebrati, ali arhivski fond, ki bi ga bilo potrebno pregledati. Ker je znal tudi spodbujati, predvsem pa ker je bil iskren in povsem človeški, je postal središče precej velike družbe zgodovinarjev in zgodovinaric. Nanj smo se lahko vedno zanesli.

Zdaj se ne bomo mogli več pogovarjati, nasvetov ne bo več, fotokopij ali prepisov arhivskega gradiva tudi ne. Ostali pa bodo lepi spomini in ostalo bo zapisano. Dolga vrsta knjig in razprav, ki predstavljajo trden temelj za vsakršno nadaljnje raziskovanje tem, s katerimi se je z vso strastjo, delavnostjo in inteligenco ukvarjal Janez. Zato vem, da bom še pogosto odprl njegovo razpravo ali knjigo in jo prebral z zanimanjem in z veseljem. Včasih si bom zraven odprl kakšno pivo. Za žejo in v spomin!

Rok Stergar